

A88/08 CO:2074102

22 februari 1988

MOSKOU DRIJFT GEEN WIG IN COCOM: MINDER PRODUKTEN MAAR BETERE CONTROLE

Pogingen van Sovjet-zijde om een wig te drijven binnen het COCOM (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) hebben weinig effect gesorteerd. Dat bleek tijdens een bijeenkomst, 27 en 28 januari jl. in Versailles van dit orgaan dat toezicht houdt op de directe en indirecte export van hoogwaardige en militair gevoelige technologie naar communistische landen. Bij deze gelegenheid besloten de 16 lidstaten (de NAVO-landen minus IJsland, plus Japan) dat weliswaar een minder groot aantal produkten op de COCOM-lijst geplaatst zal worden, doch dat de controle verscherpt moet worden. Dit alles ongetwijfeld tot teleurstelling van de Sovjet-Unie en haar bondgenoten, die reeds lang ijveren voor afschaffing van deze in hun ogen "vervloekte lijst".

MOSKOU DRIJFT GEEN WIG IN COCOM: MINDER PRODUKTEN, MAAR BETERE CONTROLE

Het Coordinating Committee for the Multilateral Control of Exports, beter bekend als COCOM, poogt sedert de jaren vijftig de directe of indirecte export van hoogwaardige technologie en/of militair gevoelige goederen naar communistische landen te verhinderen. De aangesloten staten, - de NAVO-leden (met uitzondering van IJsland) en Japan - stellen daartoe richtlijnen op, die pas rechtsgeldig zijn als ze worden overgenomen in de afzonderlijke nationale export-wetten.

Momenteel beschikt het kleine COCOM-secretariaat, gehuisvest in de directe nabijheid van de Amerikaanse ambassade in Parijs, over een drietal lijsten met embargo-goederen. Met betrekking tot de eerste twee, de munitie- en de nucleaire-lijst, bestaat weinig verschil van mening tussen de lidstaten. De derde lijst, voor industriële goederen of produkten die zowel civiel als militair gebruikt kunnen worden, geeft voortdurend aanleiding tot misverstanden en onenigheid. Het bedrijfsleven in het Westen oefent sterke druk uit op nationale regeringen om op dit gebied het beleid te versoepelen. Een veel gehoorde beschuldiging uit deze kring is dat de paranoia van vooral het Amerikaanse ministerie van Defensie de commerciële belangen ernstige schade berokkent.

Sovjet-offensief

Het Oostblok, Moskou voorop, dat het COCOM sedert jaar en dag bestempelt als een overblijfsel uit de Koude Oorlog, heeft aan de vooravond van de laatste COCOM-bijeenkomst in Versailles (27 en 28 januari jl.) getracht munt te slaan uit dit gemor in westerse industriële kringen, door vooral de derde lijst ter discussie te stellen.

Iedere gelegenheid werd te baat genomen om het onderwerp COCOM ter sprake te brengen. Een fraai voorbeeld: toen begin december 1987 tijdens een persconferentie in Moskou ter gelegenheid van de oprichting van een nieuwe commissie voor mensenrechten* aan commissie-lid Boris KRYLOV de vraag werd gesteld waarom Moskou uitreisvisa weigert op grond van kennis van staatsgeheimen, antwoordde deze dat het Westen hier in hoofdzaak verantwoordelijk voor is door het verbod op technology-transfer en de richtlijnen van het COCOM. "Schaf de COCOM-lijsten af, dan zal het begrip 'geheim' vereenvoudigd worden", aldus KRYLOV.

Ook op een politiek hoger niveau trachtte Moskou het COCOM onder druk te zetten. Bij het bezoek van de Sovjetrussische minister van Buitenlandse Zaken, Edvard SHEVARDNADZE, medio januari aan de Bondsrepubliek Duitsland hield deze tegenover zijn ambtsgeenoot GENSCHER een sterk pleidooi voor versoepeling van de Parijse richtlijnen, die hij bij deze gelegenheid aanduidde als "die vervloekte COCOM-lijst".

Het leek er even op dat Moskou er inderdaad in geslaagd was een wig te drijven tussen de verschillende COCOM-leden. Op 20 januari pleitte GENSCHER tijdens een toespraak voor het Europees Parlement in Straatsburg voor een versoepeling van de regels voor export naar Oost-Europa. "Geen enkele verantwoordelijke politicus in het Westen wil schade toebrengen aan de Westerse

*Zie voor de oprichting van deze nieuwe zgn. Public Commission bij het Sovjet Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking: FOCUS A88/005, 25 januari 1988.

veiligheidsbelangen", aldus de Westduitse minister, "doch de huidige handelsbeperkingen zijn overdreven". Volgens hem komen de restricties voort uit opvattingen uit een andere tijd en is het in het belang van het Westen, dat de economische en technologische tweedeling van Europa wordt weggewerkt.

De visie van GENSCHEER strookte waarschijnlijk in het geheel niet met bijvoorbeeld de opvattingen in Parijs. Het gezaghebbende Franse dagblad "Le Monde" veronderstelde zelfs dat om die reden de Franse regering op de dag dat de COCOM-conferentie begon, liet uitlekken dat de DST vijf landgenoten had gearresteerd wegens het illegaal exporteren van gevoelige technologie naar de Sovjet-Unie, om zo de conferentie-deelnemers te confronteren met het belang van een strikte regelgeving op dit gebied.

Overeenstemming

Hoewel aan het eind van de bijeenkomst zoals gebruikelijk geen slotcommuniqué werd uitgegeven, sijpelde naar buiten dat de COCOM-leden het uiteindelijk toch eens waren geworden over een stringenter controle op de naleving van de richtlijnen. Anderzijds zou er in de komende maanden gewerkt worden aan het "updaten" en stroomlijnen van de drie lijsten, waarbij er naar gestreefd zal worden duidelijker aan te geven welke goederen "gevoelig" zijn en welke niet. Dit zal uiteindelijk moeten leiden tot een aanzienlijke inkrimping van de lijsten.

De roep om strengere controle, die vooral opklonk vanuit de Verenigde Staten, werd, in tegenstelling tot een jaar geleden, ditmaal dus wel gehonoreerd door de aangesloten landen. Naar het schijnt heeft het schandaal rond het Japanse bedrijf Toshiba en de Noorse firma Kongsberg (die technologie naar de Sovjet-Unie exporteerden waarmee geruisloze propellers voor onderzeeërs geproduceerd konden worden) de stemming binnen het COCOM doen omslaan ten gunste van de door de Amerikanen zo gewenste strengere controle.

De Amerikaanse delegatie in Versailles stond daarbij onder sterke druk van het eigen Congres. Dit werkt aan een eigen wetsontwerp dat tot doel heeft Westerse ondernemingen die zondigen tegen de COCOM-regels te straffen met sancties en een embargo.

In ruil voor de Europese steun hebben de Amerikanen naar het zich laat aanzien moeten instemmen met het opheffen van bepaalde beperkingen die Washington nog steeds hanteert bij technology-transfer naar Westerse landen. Het is tekenend dat juist tijdens de COCOM-meeting bekend werd, dat het Franse bedrijf Thomson-CSF met de Amerikaanse firma Texas Instruments een overeenkomst heeft gesloten over samenwerking bij de ontwikkeling van een geavanceerd radar-systeem.

Het principe-accorde dat nu door de COCOM-staten is overeen gekomen, betekent in de praktijk dat de afzonderlijke lidstaten ieder voor zich de eigen lijsten zullen bekijken en waar nodig aanpassen. Van de Britten is reeds bekend geworden, dat zij bij het opstellen van hun nieuwe "Security Export Control List" bepaalde uitzonderingen hebben gemaakt voor de Volksrepubliek China. Ook de Westduitse regering overweegt soortgelijke uitzonderingen te treffen voor de Chinezen, doch deze bijzondere regelingen zullen niet openbaar gemaakt worden.*

*De Frankfurter Allgemeine Zeitung sprak op 28 januari het vermoeden uit dat de gunstige regelingen voor China geheim worden gehouden om de Sovjet-Unie niet voor het hoofd te stoten.

Teleurstelling

In Oost-Europa is waarschijnlijk met teleurstelling gereageerd op de COCOM-besluiten. Alleen het Poolse partijblad Trybuna Ludu gaf een officiële reactie. Het blad stelt dat de resultaten van Versailles niet stroken met de hoop op een liberalisering van de Oost-West-handel, die in Westeuropese en Japanse politieke en economische kringen sedert jaren leeft. "De COCOM-besluiten zijn teleurstellend en zijn een voorbode van een koude oorlog die is gericht tegen de nieuwe detente-tendens in de Oost-West relaties, ingezet tijdens de laatste SU-VS top. Het is tevens een poging de bereidheid van Westeuropese economische kringen tot het opzetten van Joint Ventures met socialistische staten te ondermijnen", aldus Trybuna Ludu.

De socialistische staten zullen dus voorlopig nog moeten leven met de zo door hen "vervloekte" COCOM-lijsten. Tot het zelf ontwikkelen van de benodigde hoogwaardige technologie lijken zij nauwelijks in staat, gelet op de kwakkelende economische situatie in de verschillende landen. Om toch in het bezit te komen van de noodzakelijke apparatuur, zal ook in de toekomst veelvuldig gegrepen moeten worden naar de beproefde methode van spionage of ontduiking van de COCOM-richtlijnen. Het zal vooral van de nog nader door de COCOM-leden uit te werken verscherping van de controle afhangen, of de vaak van ongeduld trappelende Westerse bedrijven effectief gedwongen kunnen worden de richtlijnen te respecteren en of de heimelijk door het Oostblok bewandelde "smokkelroutes" geblokkeerd kunnen worden.